

Román „rekordok”

Mindazonáltal nem túl célravezető, ha folyton a két világháború közti Romániához viszonyítjuk magunkat. Valamennyi ország, az egész világ hatalmas változáson ment át, és az „aktualizált” kérdés az, hol állunk mi most a többiekhez képest. Sajnos a válasz egyáltalán nem lelkesítő. Nyilván az ország jobban, sokkal jobban néz ki, mint a kommunizmus összeomlásának pillanatában. A „jobban” azonban nem jelenti föltétlenül azt, hogy „jól”. Nem, a látvány nem szívdérítő. Romániában se szeri, se száma a negatív rekordoknak. Minden esélyünk megvan arra, hogy alaposan berendezkedjünk az utolsó helyre az Európai Unió országai között (hacsak le nem köröznék a bolgárok, de még nekik sem sikerül ennyi „teljesítményt” felhalmozniuk). Már-már nehéz ezt megérteni: hogyan sikerülhet ez nekünk, minden egyes alkalommal?

A statisztikák kegyetlenek: szinte elképzelhetetlen valószínűséggel szembesítenek.

A vidéki lakosság aránya például 45%-os: messze az első helyen vagyunk ezzel az Európai Unióban; jóval magunk mögé utasítottuk a Dunától délre levő szomszédjainkat is. Pedig az volt a benyomásunk, hogy a kommunista rendszernek sikerült erőltetett menetben iparosítania és urbanizál-

nia Romániát. 45%! Inkább 19. századi, mint 3. évezredbeli arány. Paradoxon még van bőven. Miközben a romániai munkaerő 25%-a a mezőgazdaságban dolgozik, a piacon alig kapni hazai agrárterméket. A romániai paraszt rendszerint pötötömnyi földterület birtokosa, amely éppen csak a létfenntartáshoz szükséges gazdálkodáshoz elég. A románok főképp importból táplálkoznak (ami, többek között, erősen kihat az ország kereskedelmi egyensúlyára).

A „kert végi illemhely” már-már egyfajta román „branddé” válik. Egy európai felmérés nemrég azt eredményezte, hogy a háztartásoknak majdnem 40%-a rendelkezik ilyen „melléképülettel”, azaz nincs csatornázása és folyóvize (elsősorban falvakon, de a városok, sőt a főváros peremnegyedeiben is). Második helyen, de jókora távolságra a bolgárok következnek, valamivel 30% alatt. A harmadik helyen pedig úgy tűnik, nincs már senki: Nyugaton nem látni ilyesmit, még a legelszigeteltebb hegyi faluban sem.

A statisztikák szerint a románok a legkevesebbet olvasó európaiak. Egyes városokból, sőt akár teljes megyékből eltűntek a könyvesboltok. A romániai könyvpiac éves forgalmát mintegy 60 millió euróra becsülik, ami nagyjából a bulgáriai szintnek felel meg; csakhogy Bulgária lakossága két és félszer kisebb Románia népességénél, ami statisztikai értelemben azt jelenti, hogy egy bolgár két és félszer többet olvas, mint egy román. Magyarországon a könyvpiac eléri a 120 millió eurót, azaz a romániai kétszeresét, így tehát, tekintettel arra, hogy a lakossága nagyjából a romániai populáció fele, az egy főre eső könyvadag négyszerese a mienknek.

Lengyelország esetében ez a szám 772 millió, ami a Romániánál kétszer nagyobb lakossággal rendelkező ország esetében azt jelenti, hogy itt lakosonként hatszor több könyvet vásárolnak. A nyugati országokról jobb, ha nem is beszélünk, mert különben depresszióba esünk. Az abszolút rekordot Németország tartja, majdnem négy és fél milliárd euróval, ami arra enged következtetni, hogy az egy főre eső könyvfogyasztás hússzor nagyobb, mint Romániában.

Románia egyébként a funkcionális analfabetizmus éllovasa – más szóval aggasztóan nagy a száma azoknak, akik úgyahogy tudnak ugyan olvasni, de képtelenek megérteni azt, amit olvasnak.

A másik végleten viszont a doktori címek hazája vagyunk. Hogy úgy általában is érvényes-e ez a szabályos körülmények között elkészült doktori disszertációkra, azt nem tudom, de a plagizált dolgozatokból mindenképpen nálunk van a legtöbb.²⁰ A csalók ellenállhatatlan kínálattal szembesülnek, mihelyst Romániában a „hagyományos” egyetemek mellett, amelyek maguk sem immunisak a plágiumra, saját egyetemmel (beleértve a doktori iskolákat) rendelkezik még a rendőrség, a hadsereg és a titkosszolgálat is: olyan csatornák, amelyek kimondottan megfelelnek azoknak a politikusoknak, akik nem tudni pontosan, miért, de igencsak szeretnék, hogy

²⁰ A plagizált doktori tézisek ügyében a legtöbbet Emilia Șercan újságíró kutató, akinek meg is jelent egy könyve erről a témáról: *Fabrica de doctorate sau Cum se surpă fundamentele unei nații* [Doktorátus-gyár, avagy hogyan omlik össze egy nemzet fundamentuma]. Humanitas, București, 2018.

a doktori címet feltüntessék a névjegykártyájukon. Egy politikus rendszerint vagy sajátkezűleg másolja össze a dolgozatát, vagy ha erre nincs ideje, akkor mást tesz oda, aki a maga rendjén szintén plágiumhoz folyamodik, mert nem várható tőle, hogy előírás-szerűen dolgozzon évekig olyan tézisen, ami ráadásul még csak nem is az övé. A téma körül kitört valamiféle botrány, amelyet egyelőre elsimítottak, de amely még így is nyilvánvalóvá tette a rendszer romlottságát.

Az az ország vagyunk továbbá, ahol a börtönök jó eséllyel tudományos kutatóközpontokká nemesülnek! A fogvatartottak – nyilván nem mind, csak egyesek, rendszerint a korrupcióért elítéltek közül – rekordidő alatt írják egyre másra könyveiket, dolgozataikkal jelentősen hozzájárulva a különböző tudományterületek fejlődéséhez, fizetségként pedig a büntetések jelentős csökkentésében részesülnek.²¹ Hogyan sikerül ez nekik könyvtárak és laboratóriumok nélkül, csak ők tudják. Vagy talán mások is. (Mégis, micsoda arcátlanság!).

És akkor még ott van az autópályák végtelen története. Azt hiszem, tananyag lesz belőle: hogyan sikerül egy országnak nem megépíteni az autópályákat, miközben égető szüksége van rájuk. Az eredmények magukért beszélnek: Románia mintegy 750 kilométer autópályával rendelkezik, a bolgárokhoz hasonlóan, akiknek valamivel több van, ám Bulgária

²¹ A börtönbeli „tudományos életről” lásd Melania Cincea, *Frăția penal-academică. Cercetarea științifică din penitenciarele României: o investigație jurnalistică* [Büntényes-akadémiai testvériség. Tudományos kutatás Románia börtöneiben: újságírói oknyomozás]. Humanitas, București, 2018.

111 000 négyzetkilométeréhez képest Romániának több mint két és félszeres területe van a maga 238 000 négyzetkilométerével. Magyarországnak, amely két és félszer kisebb, mint Románia, több mint dupla hosszúságú autópályahálózata van. A nyugati országokról újfent nincs értelme szót ejteni. Nyilván Németország az éllovas, a maga körülbelül 13 000 kilométerével.

Késztetést érzek itt arra, hogy megpróbálkozzam egy hasonlattal. A vasútnak a maga fénykorában gazdasági és társadalmi szempontból a mai autópályákhoz fogható szerepe volt. Az Ókirályságban 1869-ben adták át az első vasútvonalat. A rákövetkező három évtizedben, el egészen 1900-ig, 3000 kilométer vasutat építettek meg (1914-ig 3500 km) úgy, hogy a kor technológiai szintjét figyelembe véve bizonyára sokkal nagyobb műszaki nehézségeket kellett leküzdeni, mint amilyeneket manapság az autópályaépítés feltételez. Szintén három évtizedes intervallumban (a forradalomtól máig) az eredmény, amint láttuk, 750 kilométer: az 1900-belinél jóval nagyobb Romániában. Bármely kommentár fölösleges.

Románia műútjain egymást érik a balesetek, az elhalálozási ráta megdöbbentő. Íme újabb európai rekord! Ez esetben az autópályák hiánya a románok közismert közlekedési fegyelmezetlenségével párosul, illetve azzal a közismert gyakorlattal, hogy nem kevés autóvezető „kapcsolatok” révén vagy pénzzel szerezte meg a jogosítványát, és semmiképpen sem alapos vizsgával.

A romániai kórházakat, ha nem is mindet, jobb elkerülni. Inkább jobban megbetegítenek, mint gyógyítanak. A kórhá-

zi fertőzések mindennaposak. Ugyanakkor gyakran és meglehetősen sok ideig hiányoznak nemcsak a kórházakból, de a gyógyszertárakból is az alapvető gyógyszerek, amelyek olyan súlyos betegségekre kezelésére vagy kontroll alatt tartására hivatottak, mint amilyen a rák. Mondjuk ki: emberi életek vesznek el időnap előtt! Nem csoda, ha az életésély szempontjából újabb európai rekordot regisztrálunk (nyilván negatív előjellel).

A mélyszegénységgel is találkozunk Romániában. Az Európai Unió statisztikái szerint a szegény populáció szegmense itt a legnagyobb. Óriási a szakadék a leggazdagabbak és a legszegényebbek között: ez pedig régi román hagyomány!

Nem feledkeztem meg a korrupcióról, amelyet illetően szintén elsők vagyunk az Európai Unióban. Legalábbis mi így érzékeljük, mint ahogy mások is. Igaz, hogy a korrupcióellenes kampány is európai viszonylatban évekig az élen járt (íme, egy pozitív rekord is!), és ezáltal az ujjal mutogatott korrupció láthatóbbá vált, mint akkor, amikor nem kapott ekkora figyelmet. Az említett negatív rekordok majd mind egyike jórészt a széles körben elterjedt korrupcióban gyökerезik. Korrupció nélkül vagy kevesebb korrupcióval lehet, hogy néhány száz kilométerrel több autópályánk lenne.

Ha így állnak a dolgok, nem csoda, hogy a románok menekülni kezdtek Romániából. Románia azzá vált, ami még soha nem volt: emigránsok országává. És milyen szörnyű rekorddal... Az országból eltávozott három és fél millió román állampolgárral (az összlakossághoz viszonyítva) a második helyen állunk világviszonylatban Szíria után. Nem csupán